

HZ. PEYGAMBERİN DİLİNDE DOĞRULUK VE SADAKA

Hadis kaynaklarımızda yer alan ve Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet edilen bir hadiste, Hz. Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur:

“Doğruluktan (sıdk) ayrılmayın, zira doğruluk sizi iyiliğe (birr), iyilik de sizi cennete götürür. Kişi sürekli doğru söyler ve doğrunun peşinde olursa Allah katında doğrulardan (sıddîk) yazılır. Yalandan kaçının, zira yalan sizi kötülöklere (fucûr) götürür. Kişi sürekli yalan söyler, yalanın peşinde olursa Allah katında yalancılardan (kezzab) olduğu yazılır.”¹

Hz. Ebu Bekir'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber bu sözü son vasiyetleri arasında zikretmiştir.² Başka bir hadisinde, “Her kim Allah ve Rasûlünün kendisini sevmesini istiyorsa sözünde doğru olsun.” buyrulmuştur.³ Sevgili Peygamberimiz başka bir hadisinde, cennete götüren hasletleri sayarken doğru sözlülüğü (sıdku'l-hadis) en başta zikretmiştir.⁴ Aynı şekilde Hz. Aişe validemiz, doğru sözlü olmayı İslâm'ın on büyük erdeminin başında zikretmiştir.⁵ “Tehlike bile görensiz doğruluktan ayrılmayın. Zira kurtuluş doğruluktadır. Kurtuluş dahi görseniz yalandan kaçının. Zira asıl tehlike yalandadır.” sözü de hadis olarak nakledilen bir rivayettir. (Mekârimu'l-Ahlâk, I, 46)

Ahlâkî bütün sistemlerin ahlâklı ve erdemli bir hayat için şart koştukları en büyük ilke şüphesiz doğruluktur. Doğruluk sadece söze özgü ve sözden beklenen bir ilke olmadığı gibi aynı şekilde doğrunun zıddı olan yalan da sadece sözle ilintili değildir. Susarak yalan üzere hayat sürenler, yalan söz söyleyenlerden hep fazla olmuştur. Eski dilimizde buna “samt-ı kâzip” denmiştir.

Gerçek anlamda sıdk (doğruluk):

- a) Hakikat anlamında doğru olanı tasdik etmek,
- b) Tasdik ettiğimiz hakikate uygun doğru söz söylemek ve verdiğimiz sözde durmak,
- c) Söylediğimiz doğru söze uygun davranışta bulunmaktır.

Şayet doğruluğu sözün sıfatı olarak alacak olursak sözün, hem insanın iç dünyasına, inancına ve düşüncesine hem de iş ve davranışlarına uygun olması demektir.

Kur'an dilinde, kalbinde tasdik ettiği inancına uygun davranan ve düşüncelerinin doğruluğunu iyi ve güzel davranışlarıyla ortaya koyan kimseye sadık denmiştir. Bakara suresi 177. ayette, tıpkı baştaki hadiste olduğu gibi ayette iyilik (birr) ve doğruluk (sıdk) arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiş ve Allah'a iman, ahirete iman, namaz ve zekâtın yanı sıra yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenmek durumunda kalanlara, özgürlüğünü kaybetmiş olanlara çok sevdiğimiz mallarımızdan tasadduk etmek, verdiğimiz sözde durmak, zorluk ve sıkıntılara sabretmek sadıkların özellikleri olarak zikredilmiştir.

Hız. Peygamberin hadisleri incelendiğinde doğruluğun davranış boyutuna da “sadaka” adını verdiğini görürüz. “Sadaka” kavramı sadece dilimize geçerken değil, klâsik ve çağdaş Arap dilinde de anlam daralmasına uğramış ve sadece karşılıksız olarak fakirin eline verdiğimiz yardımın adı olmuştur.

Oysa el-Munavî sadakayı şöyle tarif etmiştir: “Sadaka, imanın sadakatini ortaya koyan her davranıştır.”⁶Tacu’l-Arus’ta sadaka şöyle tanımlanmıştır: “Doğruluğun davranışla aranmasıdır; doğruluğu davranışla arama teşebbüsüdür.”⁷

Buna göre insanın özünde ve sözünde doğru olduğunu ifade eden her davranış “sadaka”dır. Tıpkı insanın aklında ve düşüncesinde var olan güzelliği (hüsni) yansıtan davranışlara hasene / hasenât denildiği gibi.

Şimdi Hz. Peygamberin dilinde “sadaka” olarak adlandırılan davranışları hadis kaynaklarımızdan sıralayacağımız hadislerle bunu ortaya koymaya çalışalım:

- Güzeli söz sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, II, 312)
- Yumuşak söz sadakadır. (Buharî, Edep, 34)
- Kardeşinin yüzüne tebessüm etmen sadakadır. (Tirmizî, IV, 339)
- Allah’ın kullarına selâm vermen sadakadır. (Buharî, Sulh, 11)
- İnsanlara yol göstermen sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, II, 154)
- Yolunu kaybedene yol göstermeniz sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, II, 42)
- Yolda insanlara eziyet veren bir şeyi kaldırıp atman sadakadır. (Buharî, Mezalim, 34)
- Bir kimsenin bineğine binmesi için yardımcı olman sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, II, 350)
- Bir kimsenin yükünü yüklemesi için yardımcı olman sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, II, 316)
- Dolmuş kovani kardeşinin boş kovasına boşaltman sadakadır. (Tirmizî, Birr, 36)
- Zayıf bir kimseye gücünle yardımcı olman sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, V, 154)
- Sanat ehline yardımcı olmanız sadakadır. (el-Heysemî, Hilye, VII, 109)
- İki kişinin arasını bulman, iki kişinin arasında adaletle hükmetmen sadakadır. (Buharî, Sulh, 11)
- Konuşma özürsüz (ersem) bir insanın kendisini ifade etmesine yardımcı olman sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, V, 154)
- Hastaları ziyaret etmeniz sadakadır. (el-Heysemî, Hilye, VII, 109)
- Toprağa diktiğiniz her bitki, her ağaç sizin için sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, VI, 362)
- İnsanın veya hayvanların ondan yedikleri sizin için sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, VI, 362)
- İnsanlarla iyi geçinmek sadakadır. (İbn Ebi’d-Dünya, Mudarât, s. 24)
- Çocuklarınıza yedirdiğiniz sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, IV, 121)
- Eşinize yedirdiğiniz sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, IV, 121)

- Yanınızda çalışanlara yedirdiğiniz sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, IV, 121)
- Kişinin kendi ailesi için nafaka temin etmesi sadakadır. (Buharî, İman, 41)
- En üstün sadaka kişinin ilim öğrenmesi ve öğrendiği ilmi Müslüman kardeşinde öğretmesidir. (İbn Mace, I, 89)
- Cenazelere katılmanız sadakadır. (el-Heysemî, Hilye, VII, 109)
- Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker sadakadır. (Ebu Davud, Tatavvu, 12)
- Namaza attığınız her adım sadakadır. (Buharî, Cihad, 62)
- Allah'a hamdetmeniz sadakadır. (Müslim, Musafirin, 84)
- Allah'ı tespih edişiniz sadakadır. (Ebu Davud, Tatavvu, 12)
- Allah'ı tekbir edişiniz sadakadır. (İbn Hanbel, Müsned, V, 167)
- Şerden uzak olmanız sadakadır. (İbn Ebi'd-Dünya, Kitabu's-Samt, 179)
- Maruf olan her şey sadakadır. (İbn Ebi'd-Dünya, Kitabu'l-Havaric, s. 21)

Bütün bu hadislerden hareketle Hz. Peygamberin dilinden sadakayı şu şekilde tarif etmek mümkündür. Sadaka, kişinin Rabbine, kendine ve bütün insanlara karşı sadakatini gösteren her davranıştır. Yani sıdk üzere olan sadıkların davranışdır sadaka.

Dipnotlar:

¹ Müslim, es-Sahih, 29. Bab c. 4, s. 2012; Tirmizî, es-Sünen, 46. Bab c. 4, s. 347.

² Abdullah bin Muhammed el-Kureşî, Mekârimu'l-Ahlâk, I, Kahire 1990, s. 46.

³ Age.; s. 90.

⁴ Age.; s. 45.

⁵ Age.; s. 26.

⁶ et-Tevkif, s. 140.

⁷ Tacu'l-Arus, s. 6421.